

OM JENS PETER SCHJØDTS KRITIK AF MIN BOG *BILLEDER OG MYTER FRA BRONZEALDEREN*

Af Ove Bruun Jørgensen

Først lang tid efter udgivelsen gjorde en ven mig opmærksom på lektor, mag. art. Jens Peter Schjødts anmeldelse af min bog *Billeder og Myter fra Bronzealderen* i *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* nr. 12, Marts 1988.

Schjødts hovedtese er, at man næsten intet kan udlede om f.eks. bronzealderens religion på de tilgængelige præmisser. Hvad ville da have været mere naturligt, om han havde gennemstuderet mit afsnit om »Metode og tolkningsgrundlag«? Her gør jeg nøjagtigt rede for, at jeg ikke blot har fulgt de velkendte principper om formel og reel tolkning, men tillige skildret, at jeg har fulgt K. Friis Johansens principper fra tolkningen af *Iliaden i tidlig græsk kunst* - som gør billedtolkningen nøjagtigere end i andre tidligere, temmelig vilkårlige forsøg.

Schjødt læser hurtigt og kommer hurtigt forbi s. 10, som giver begrundelserne for at vælge netop Ras Shamra-myterne som sammenligningsgrundlag, og hvor jeg også har betragtninger over, hvorvidt Europa - Nærorienten kan have været en kulturel »Enhed af tættere karakter i det andet årtusinde f.Kr., end man ofte har regnet med«.

Jeg bliver så rost for afsnittet om Vitlycke 1.4, hvorefter Schjødt bliver skeptisk over for tolkningen, da han blader om på s. 34 og ser hele Vitlycke 1.4 i Rostholms fine tegning. Forbavselsen over, at det jeg bruger af ristningens mange motiver ikke er flere, havde han kunnet spare sig ved at have lagt mærke til, hvad jeg skriver øverst på s. 12 spalte 2: »Hvad der bliver til rest på en ristning, når vi har forbrugt af dens motiver og motivkombinationer, som er i samklang med myten, må vi lade stå, indtil nye kilder melder sig«. - Og der bliver meget til rest på Vitlycke 1.4, ligesom på Tanum sn. nr. 12 og 255 og mange flere. På nogle af ristningsfladerne er der måske tegnet i over 1000 år med forskellige »meanings«. Det vanskeliggør selvfølgelig isoleringen af sammenhængende motiver, men det må nødvendigvis forsøges, hvis man skal betragte helleristningerne som andet end kuriositeter, og i skemaets

Debat

korte form kan man på s. 108 se, hvordan det er forsøgt at udskille motiver og motivkombinationer, der skulle retfærdiggøre brugen af de enkelte motiver og faste billedtyper til tolkningsforsøget.

I sin vægring ved at prøve på at antage blot en formodning om en forbindelse mellem Middelhav og Nordsø i det andet årtusinde f.Kr. søger Schjødt sin tilflugt til, at samtidig med den store afstand kan det kulturelle stof nok ikke hentes »fra et folk, der hverken sprogligt eller på anden vis har haft nogen genetisk sammenhæng med vore forfædre«, og han tilføjer, at »vilkårligheden og fantasifuldheden synes ikke at være mindre her end i de værker, som forfatteren angiveligt søger at distancere sig fra«.

Til det første citat om den genetiske sammenhæng: Hvad skal de stakkels små gener dog her? Jeg forstår slet ikke indvendingen, at folkeslag og stammer af forskellig afstamning og forskellige sprogkredse ikke skulle kunne påvirke hinanden. Og den store afstand hæfter Schjødt sig ved: Afstande og transportmuligheder var for det første ikke anderledes og af ringere teknisk karakter end i vikingetiden, hvor kristendommen bredte sig nordpå (s. 11), og i øvrigt taler jeg ikke om påvirkninger over store afstande. På s. 9, spalte 2, har jeg nævnt, at jeg betragter Europa-Nærorienten som en kulturel enhed. Det skulle ikke være nødvendigt her at nævne den store forskning, der drives på dette felt; i note 7 er givet en henvisning hertil. Og det skulle være unødvendigt at henvise til, hvad der kunne være læst.

Til Schjødts kritik af min behandling af gravskik og dødekult må jeg sige, at jeg kan ikke blive imponeret af, at han skriver, at

alle moderne religionshistorikere ved, at forholdet mellem gravskik og dødeforestillinger er af en sådan karakter, at man kun kan slutte fra den første til den sidste, hvis vort kendskab til den studerede kultur er betydeligt større, end tilfældet er for bronzealderens vedkommende.

Og han nævner derefter min behandling af enkeltmåltidet i kistegravene og fortæller, at der er noget, der hedder symbolske handlinger. Hertil kan jeg selvfølgelig godt svare, at det hele er symbolske handlinger, som skal skildre den religiøse virkelighed: Måltidet, kistelægningen med brændtbenslevninger, pløjningen, gravsætningen højt på højene. Man

skelnede ikke mellem symbolik og virkelighed. Det er en moderne intellektuel specialitet.

Schjødt overser, at jeg, for at mine tolkninger skal have noget at sige andre end mig selv, må bruge et bredt register af indicier - og det ved jeg, at ingen af mine forgængere har gjort. De fleste er, som beskrevet, gået direkte fra billede til tolkning, og det giver Schjødt også sine læsere indtryk af, at jeg gør, samtidig med at jeg vil distancere mig fra dem. Til registeret hører den nøjagtige gennemgang af kistegraven og alle de andre »symbolske handlinger«; hertil kommer motivbehandlingen f.eks. s. 11, med brugen af gennemgående motiver og supplementsmotiver, omtalen af parfunde kultgenstande, helleristningernes minilandskab med den filologisk-arkæologiske og religionshistoriske diskussion om »dødens strand« f.eks. s. 117 f.

Men her er Schjødt allerede stået af, for nu hedder det: »Medens jeg ikke vil tøve med at erklære (læg mærke til erklære!) bogens sidste del (s. 112 ff.) for mislykket både religionshistorisk og i det hele taget videnskabeligt ...«.

Her må jeg fortælle de af Schjødts læsere, som på grund af hans anmeldelse ikke får læst bogen, at han derved kaster summarisk vrage på f.eks. Appendix I, min egen oversættelse af de behandlede ugaritiske tekster. - Her ville jeg gerne vide, om Schjødt kan så meget ugaritisk, at han kan fradømme oversættelsen videnskabelig værdi. Han nævner den end ikke, selv om den er den første på dansk.

Og så skal jeg love for, at temperamentet tager fart, og kritikken accellererer, således at bogen kastes i hartkorn med esoteriske bøger om pyramideviddom etc. - og til sidst får Jysk Arkæologisk Selskab et spark, for at dette har villet være bekendt at stå for udgivelsen.

Ja, hvad skal man sige? Jeg havde håbet på at blive taget mere alvorligt med et seriøst værk, der bygger på så omfattende kildestudier både i marken og i de ugaritiske kilder. Med Schjødts grundholdning til at finde »the meanings« kommer vi aldrig videre.

Ove Bruun Jørgensen
Sognepræst, cand. theol.
Undløse
4340 Tølløse

SVAR TIL OVE BRUUN JØRGENSEN

Af Jens Peter Schjødt

Jeg skal i det følgende ganske kort give en begrundelse for, hvorfor jeg gerne vil stå ved, hvad jeg skrev i *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* nr. 12. Indledningsvis skal jeg dog beklage, hvis min bedømmelse af bogens sidste del fremstår som en vurdering af appendix'erne og dermed oversættelsen fra ugaritisk og registrene. Da jeg ikke kan et ord ugaritisk, kan jeg naturligvis ikke bedømme oversættelsen, men jeg har absolut ingen grund til at antage, at den ikke skulle være i orden. Men min kritik drejede sig nu også om noget helt andet, nemlig i hvilken udstrækning det er lykkedes at »udsige noget konkret om den ældre bronzælders religion i det sydlige Skandinavien« (s. 8), der har andet end vilkårlighedens skær over sig.

Problemerne er flere, og jeg kan ikke her kommentere dem alle, så jeg skal indskrænke mig til et par af de vigtigste. For det første ligger der et basalt metodisk problem i Bruun Jørgensens sammenligningspraksis. Hans problem er, at han med helleristningerne står med en række *udtryk*: en båd, en sol, mennesker, dyr osv. - men han ved ikke, hvad de betyder - han kender ikke den mytologi, som ligger bag, kort sagt han kender ikke deres *indhold*. Dette indhold kunne nu tænkes at være sammenligneligt med den ugaritiske mytologi. Men problemet er, at indholdet lige så godt kunne være et helt andet. Der er i mytologierne ingen hurtig vej fra udtryk til indhold, da et givet udtryk i princippet kan have et hvilket som helst indhold. En sol kan have indholdet livgivende varme eller lys, eller dommer, eller dødbringende hede, eller underverdenens herre. Hvad som helst er i princippet muligt - og netop derfor kan man ikke af en overfladisk lighed mellem udtryksniveauet i to kulturer slutte til et identisk indhold. En sådan slutning fra udtryksniveauet i en kulturs mytologi til indholds niveauet i en anden kan kun - og med allerstørste forsigtighed i øvrigt - lade sig gøre, hvis vi på en eller anden måde er vidende om, at de to kulturer har stået i tæt forbindelse med hinanden eller på anden måde er beslægtede. Spørgsmålet må derfor være, om

Debat

analyserne af ristningerne i dette tilfælde er tilstrækkelig overbevisende og omfattende til at fastslå en sådan kulturel forbindelse (idet Bruun Jørgensens henvisning til kristendommens udbredelse for mig at se er aldeles irrelevant, i og med at vi her har at gøre med bevidst mission og dermed transport af bestemte myter). Og det mener jeg langt fra er tilfældet.

For det andet kan jeg nemlig stadig ikke acceptere, at man kan »forbruge« motiver, uden overhovedet at kunne redegøre for dem, der bliver til »rest«. Hvis de oplagt er senere, kan de selvfølgelig udelades, men det er en cirkelslutning at hævde, at de nok er senere, fordi de ikke støtter en meget hypotetisk tolkning (der selvfølgelig *kan* være rigtig, hvad der dog ikke er det videnskabeligt afgørende, idet det er i den videnskabelige *proces* sandsynliggørelsen ligger). »Overskydende« træk kan ofte vise sig afgørende i tolkninger, når de inddrages, og bør i hvert fald ikke stemples som »rest« på grund af en tvivlsom udgangshypotese.

Det sidste, jeg her skal kommentere, er detaljerigdommen i bogens sidste del i forbindelse med gravritualet. Det overordnede problem her er igen, at forfatteren mener sig i stand til at rekonstruere et komplet gravritual ved hjælp af dels en (for) direkte inddragelse af det ugaritiske (igen: sådan kan man ikke bruge tvivlsomme paralleller) og dels et arkæologisk materiale, der i tolkningsmæssig henseende er aldeles usikkert, og hvor den foreslåede betydning kun er én ud af adskillige lige så sandsynlige.

Til slut blot en enkelt bemærkning: Jeg mener ligesom Bruun Jørgensen, at helleristningerne er andet end »kuriositeter«, men det berettiger imidlertid hverken mig eller andre til at forveksle interessante hypoteser med videnskabelige resultater. Ligesom naturvidenskaben må også humaniora erkende, at der er grænser for, hvad vi med vore nuværende metoder og viden kan forklare, og hvilket niveau vi kan forklare det på. Det ser jeg ikke som videnskabelig puritanisme, men slet og ret som videnskabelig realisme.

Jens Peter Schjødt
Lektor, mag. art.
Institut for Religionsvidenskab
Aarhus Universitet